

شهید هاشمی نژاد و استاد نخستین

محمد مهدی اسلامی

یکی از جنبه های مغفول مانده درباره شهید هاشمی نژاد، مراتب علمی و اجتهاد در اوایل دهه سوم عمر پر برکت ایشان است. این اجتهاد زود هنگام، در کنار نبوغ و استعداد آن شهید بزرگوار، ریشه در شیوه تربیت و تعلیم استاد دوران شباب وی آیت الله کوهستانی داشت که آن شهید گرانقدر همواره مراتب ارادت و ادب خود را تا آخرین روزهای عمر استاد به او ابراز می داشت.

شهید هاشمی نژاد در سال 1325، پس از اخذ مدرک ششم ابتدایی، همراه با پدر خود به روسای کوهستان رفت و علاقه شدید خویش به تحصیل علوم اسلامی را به محضر آیت الله محمد کوهستانی اعلام کرد. حضرتش درخواست او را اجابت نمود و دستور داد حجره ای را در قسمت بیرونی منزل به این جوان تشنه کسب معارف دینی اختصاص دهند. در آن زمان در حوزه علمیه کوهستان 200 طلبه به تحصیل اشتغال داشتند.

آیت الله حاج شیخ محمد کوهستانی بهشهری که آیت الله العظمی سید ابوالحسن اصفهانی در متن اجازه اجتهاد او از وی با عنوان «العالم الفاضل عماد الاعلام و مصباح الظلام المحقق المدقق الصفی» یاد می کنند؛ زمانی از نجف به مازندران باز می گردد که رضاخان در اوج قدرت است و دستور داده است عمامه از سر طلاب و علما بردارند. در بهشهر به جز ایشان و شیخ محمد حسن حجتی فرد دیگری معمم نبود و نمی توانست با لباس از منزل خارج گردد. قبل از بازگشت ایشان، در منطقه مدارس علمیه ای دایره بود که در زمان مراجعت توسط رضاخان تعطیل شده بود. در چنین شرایطی مرحوم کوهستانی تصمیم به احیای حوزه گرفت.

یکی از شاگردان ایشان از وی نقل می کند که «وقتی آمدم، زمانی بود که با خود می گفتم اگر بمیرم آیا کسی هست که نماز میت مرا بخواند؟ تکلیف ما چیست؟» او برای رهایی از آزار مأموران رضاشاه، گاهی طلاب را به بیرون کوهستان می برد و در داخل باغ انار به آنها درس می داد.

آیت الله کوهستانی درباره این تصمیم خود می گوید:

«روزی که از نجف به مازندران آمدم، به همسرم گفته تو حاضری در حق طلاب مادری کنی و من پدری و آنها را تربیت کنیم تا نزد پروردگار رو سفید باشیم؟ قبول کرد. من هم تصمیم گرفتم در آن زمان که رضا شاه نمی گذاشت یک نفر معمم در ایران وجود داشته باشد، دائماً حدود 200 نفر طلبه در این مدارس در این قریه تحصیل می کردند و تربیت می شدند».

آیت الله کوهستانی حدوداً از سال 1312 شمسی برای تشکیل حوزه به جمع آوری و تربیت طلاب علوم دینی همت کرد. ابتدا که هنوز بنایی برای حوزه ساخته نشده بود، بخشی از منزل خود را در اختیار طلاب قرار داد و به مرور زمان و با سقوط رضاشاه که آمار طلاب فزونی یافت و دچار کمبود اتاق گردیدند، در سال 1321 چند اتاق در حاشیه حیاط بیرونی خود احداث کرد. به مرور به دلیل کمبود فضا، تصمیم به توسعه حوزه گرفت و سه دستگاه ساختمان کاهگلی بسیار ساده و بی آرایش را که هریک مشتمل بر چند حجره بود، برای اسکان طلاب بنا کرد. مدرسه فضل 5 اتاق، مدرسه رحمت 11 اتاق و مدرسه فرح 12 اتاق در دو طبقه داشتند و اتاق شهید هاشمی نژاد در مدرسه تازه تأسیس فرح و در طبقه فوقانی بود. آیت الله کوهستانی برای ساخت مدارس به قرآن کریم تفال زد و اسامی مدرسه ها را براساس سه واژه در آیه 39 سوره یونس که در جواب تفال باز شده بود انتخاب کرد.

آیت الله کوهستانی برای این منظور از ملک شخصی خود زمینی را اختصاص داده بود و در ساخت مدرسه نیز اهتمام وی از تکمیل آن با اموال شخصی بود. وی تلاش می کرد از سهم امام در این راه استفاده نکند. در ساخت مدرسه نیز خود طلاب به یاری او شتافتند و خود نیز در حالی که نزدیک به 60 سال سن داشت، از آماده کردن گل و حمل چوب هم دریغ نداشت. آیت الله کوهستانی بسیاری از امور همچون ساده زیستی و چگونگی تبلیغ دین را با رفتار خود به طلابش آموخت.

آیت الله کوهستانی از آغازین روزهای تأسیس حوزه کوهستان این گونه سخن می گوید: «اوایل کار حوزه تاحدود سیزده درس می گفتم و بر اثر آن خستگی شدیدی بر من مستولی می شد؛ به گونه ای که شب حال و رمقی برایم باقی نمی ماند، جهت رفع خستگی در همان بیرونی دراز می کشیدم. افزون بر آن که اواخر شب برخی از طلاب جهت رفع اشکال ها و پاره ای از سوال های درسی به من مراجعه می کردند و باید پاسخ آنها را نیز می دادم، سپس برای استراحت به منزل می رفت. این وقتی بود که جمعی از طلبه ها برای تهجد و نماز شب به بیرونی و حسینیه می آمدند»

از ایشان نقل شده است که از جمله طلابی که به تهجد اهتمام داشته است، شهید هاشمی نژاد بوده است که صدای «العفو العفو» وی در حجره اش می پیچید.

حجت الاسلام هاشمی نسب داداماد آیت الله کوهستانی درباره حضور شهید هاشمی نژاد در حوزه کوهستان می گوید.

«بنده در سال های اول طلبگی با ایشان همدرس و هم دوره بودم.. ایشان در درس خواندن و مباحثه فردی بی نظیر بود. پدرشان آقا حسن، ایشان را به محضر آیت الله کوهستانی آورد و به آقا سپرد. حضرت آیت الله کوهستانی علاقه خاص و بسیار شدیدی به ایشان داشت... ننه (همسر آیت الله کوهستانی) به شهید هاشمی نژاد بسیار علاقمند بود و خیلی صمیمی ایشان را آقا سید کریم صدا می کرد و حضرت آیت الله کوهستانی هم علاقه ویژه ای به شهید هاشمی نژاد داشتند».

آقای بنی کاظمی از دوستان شهید هاشمی نژاد می گوید:

«آنچه من به یاد دارم، استادش آیت الله کوهستانی خیلی خوشنود نبودند که ایشان منبر بروند، به جهت استعداد و نبوغ بالا و تزکیه نفسی که در او سراغ داشتند، امیدوار بودند که در آینده از مراجع بزرگ بشوند. آیت الله کوهستانی بنیاد شخصیت علمی و معنوی ایشان را برعهده داشت و راه تزکیه نفس و تکامل را برایش گشود.»

آقای بنی کاظمی از دوستان شهید هاشمی نژاد می گوید:

«آنچه من به یاد دارم، استادش آیت الله کوهستانی خیلی خوشنود نبودند که ایشان منبر بروند، به جهت استعداد و نبوغ بالا و تزکیه نفسی که در او سراغ داشتند، امیدوار بودند که در آینده از مراجع بزرگ بشوند. آیت الله کوهستانی بنیاد شخصیت علمی و معنوی ایشان را برعهده داشت و راه تزکیه نفس و تکامل را برایش گشود.»

او با تعلیم برخی از مقدمات در حوزه کوهستان، پس از چهار سال با اجازه آیت الله کوهستانی در حالی که 18 سال داشت، به قم رفت. او در یکی از بازجویی هایش به ساواک، ادامه تحصیل خود را این گونه شرح می دهد:

«اینجانب اوایل بلوغم به تحصیلات مذهبی در کوهستان پس از چهارسال با اجازه آیت الله کوهستانی در حالی که 18 سال داشت، به قم رفت. او در یکی از بازجویی هایش به ساواک ادامه تحصیل خود را این گونه شرح می دهد:

«اینجانب اوایل بلوغم به تحصیلات مذهبی در کوهستان که از قراء بهشهر است، مشغول شدم و پس از طی دوران مقدماتی برای ادامه تحصیل به قم رفتم و تا پایان زندگی آیت الله بروجردی در آنجا بودم و نزد اساتید گوناگونی چون آیت الله بروجردی، آیت الله صدوقی، آیت الله سید رضا صدر، مرحوم مجاهدی، مرحوم شیخ علی کاشی و مرحوم داماد تحصیلات خود را ادامه دادم و پس از فوت آیت الله بروجردی به مشهد آمدم و به کار تحصیل نزد آیت الله میلانی مشغول شدم.»

شهید البته در قم مدتی نیز به شاگردی حضرت امام مفتخر بود که طبیعتاً در بازجویی های ساواک به آن اشاره نکرده است.

مرحوم شیخ علی کاشی که شهید به او اشاره کرده است، عارفی وارسته از شاگردان آیت الله شیخ هاشم قزوینی در مشهد و آیت الله بروجردی و امام خمینی در قم بوده است که با نبوغ ویژه اش در بیست سالگی به اجتهاد می رسد. او به دلیل جاذبه شخصیت معنوی آیت الله کوهستانی بارها به کوهستان سفر و در حوزه ایشان اقامت می کرد و به عبادت و مناظره و مباحثه با آیت الله کوهستانی می پرداخت. در هنگام سفر شهید هاشمی نژاد به قم، آیت الله کوهستانی به او می گویند: «آقا شیخ علی،

این آقا (شهید هاشمی نژاد را به آقای قبول کن». پس از این بود که تا زمان فوت او در سال 1333 شهید هاشمی نژاد از شاگردان و ملازمان وی بود.

سطح تعلیمات شهید هاشمی نژاد در کوهستان به حدی بود که برادرش نقل می کند: «برای ورود به حوزه قم، حضرت آیت الله بروجردی از ایشان امتحان گرفتند که نمره بسیار عالی آورد. در آن زمان آیت الله بروجردی مبلغ 50 تومان که در آن شرایط پولی خیلی زیادی بود، به ایشان جایزه دادند.»

جایزه ای که نشانه تحسین شدید زعیم حوزه علمیه قم بود و فضل و جدیت تدریس آیت الله کوهستانی در آن قطعاً بی تأثیر نبود. همچنان که نقل کرده اند که آیت الله بروجردی طلاب مازندرانی را که طبع آنها با آب و هوای قم سازگاری نداشت، برای سطح به حوزه آیت الله کوهستانی ارجاع می داد و به یکی از طلاب فرموده بود «اگر خارج هم می گوید در آن حوزه بمان، بعد بیا قم.»

آیت الله کوهستانی در سال 1350 برای مداوا و درمان به قم عزیمت کرد و در این سفر بود که مرتبت علمی ایشان بیش از پیش مشخص شد. آیت العظمی گلپایگانی ایشان را در بیمارستان خود بستری و از یکی از پزشکان برجسته تهران برای اینکه «منزل هم تهیه شده، اگر صلاح می دانید همین جا سکونت نمایید» از او دعوت کردند در قم بماند. آیت الله بهجت نیز به ملاقات ایشان می روند و ضمن اشاره به اینکه مازندران به اندازه کافی از ایشان استفاده کرده است، خواستار اقامت ایشان در قم می شوند، اما دغدغه تربیت طلاب مازندرانی عزم او را بر بازگشت جدی می کند. آیت الله گلپایگانی هنگام ترخیص وی او را بدرقه می کنند و می فرمایند: «بزرگی و تقوای شما برای من علم الیقین بود، اکنون عین الیقین شد.»

آیت الله کوهستانی دو سال پس از این بازگشت به کوهستان، دار فانی را وداع گفت و در حالی که جمیعت عظیمی پیکر او را تشییع می کرد، بنا بر وصیتش در مشهد به خاک سپرده شد. شهید هاشمی نژاد وقتی از این واقعه با خبر شد، برای استقبال از پیکر مردی که او را پدر معنوی خود می دانست، با اشک و ماتم به قوچان شتافت و از آنجا تا مشهد پیکر نخستین استاد خویش را همراهی کرد.

در مراسم تشییع با شکوه آیت الله کوهستانی، به جز شهید هاشمی نژاد که در آن تاریخ از محبوبیت بی نظیری در خراسان برخوردار بود، علمایی همچون آیت الله میرزا جواد آقا تهرانی و مروارید حاضر شدند. پیکر او در دارالسیاده به خاک سپرده شد. سخنران مراسم ختم در محضر آیت الله العظمی میلانی از قول این مرجع بزرگ تقلید، جملات عجیبی در تکریم آیت الله کوهستانی گفت. مراسم ختم های مکرری نیز برای او در شهرهای مختلف برگزار شد، از جمله آیات عظام: خویی و سید

محمود شاهرودی در نجف، آیات عظام: گلپایگانی و مرعشی در قم و آیت الله سید احمد خوانساری در تهران مراسمی را برگزار کردند. شهید هاشمی نژاد نیز مراسم پرشکوهی را برای او در بهشهر برگزار کرد.

منابع:

- 1- برقله پارسایی، عبدالکریم کوهستانی، زمینه سازان ظهور امام عصر (عج)، 1384.
- 2- فریادگر عرصه شهادت، سید احمد هاشمی نژاد، سازمان تبلیغات اسلامی، 1375.
- 3- زندگی نامه سیاسی شهید هاشمی نژاد، حسن جلالی عزیزیان، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، 1382.
- 4- شهید هاشمی نژاد، فریاد فضیلت، مرتضی بذرافشان، سازمان تبلیغات اسلامی، 1373.

ماهنامه شاهد یاران، شماره 35